

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 09.01.19

Dette dokumentets nettadresse (URL) er:

https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/samlede_verk.pdf

Samlede verk

Alle verkene (eller nesten alle) av en forfatter, musiker, bildekunstner eller annen skapende person utgitt i en samlet utgave. Samlede verk av skjønnlitterære forfattere inkluderer vanligvis bare fiksjonstekster, ikke brev, artikler og annen sakprosa.

Utgivelse av en persons samlede verk har ofte vært en anledning til å la visse skrifter gå i glemmeboka for bestandig. Da den engelske forfatteren og politikeren Horatio Walpole skulle gi ut sine egne samlede skrifter i 1768, kom han med denne innrømmelsen: “As I have been an author in various ways and in various forms, somebody or other might think of collecting my works. To prevent this, and at the same time to avoid having pieces attributed to me which I never wrote, and to condemn, by suppressing as far as I can, some which do not deserve publication, I have determined to leave this collection behind me” (fra “Advertisement” i *Works in Five Volumes*; sitert fra Meinel 1997 s. 184). Samlede verk skaper “bok-monumenter”, utsletter ofte en del spor som førsteutgavene av forfatterens bøker inneholder, gjør tekstene mer enhetlige og “avslutter” en forfatters karriere (Meinel 1997 s. 207).

Bøkene/tekstene til den russiske filosofen og anarkisten Mikhail Bakunin har blitt utgitt i mange utgaver som har blitt kalt hans samlede verk, uten å være det (Dooren 1985 s. 86). Det samme gjelder en lang rekke andre forfattere, filosofer osv.

Den tyske forfatteren Christoph Martin Wielands *Samlede verk* (1794-1811) kom ut i fire forskjellige versjoner, med forskjellig innbinding m.m. og til fire forskjellige priser. Hensikten var å nå alle sjikt av den lesende befolkningen, og hindre at det ble trykt piratutgaver til en billigere pris enn den billigste av de allerede utgitte (Schütz 2010 s. 22).

I noen tilfeller kan alle en forfatters samlede eller sentrale verk rommes i en eneste bok, slik at “an author’s discrete works are presented together, chronologically, and subjected to a regularized form; the distinctions between editions, formats, etc., is belied by the inclusion in a single – edited – volume of otherwise disparate books.”

(<http://htmlgiant.com/>; lesedato 11.06.15) En tjukk bok med liten skrift er nok til å romme alle de skjønnlitterære tekstene til den engelske dikteren Percy Bysshe Shelley. Det samme gjelder for bl.a. Edgar Allan Poe, Oscar Wilde og Sigbjørn Obstfelder.

Den tyske 1800-tallsforfatteren Ida Hahn-Hahn konverterte fra protestantismen til katolisismen. Hun ga ut mange romaner før konverteringen i 1850, men disse ble ikke inkludert i hennes samlede verk (Neuhaus og Holzner 2007 s. 221). Første utgave av hennes samlede verk omfattet altså bare hennes katolske romaner – bøker som hun prøvde å skrive på en helt annen måte enn romanene fra hennes protestantiske periode (Neuhaus og Holzner 2007 s. 222).

Da den sveitsiske forfatteren Max Frisch ga ut *Montauk: En fortelling* i 1975, regnet han med at det skulle bli hans siste bok. Våren 1976 ble Frischs *Samlede verk* utgitt i seks bind, og kort tid senere ble det opprettet et Max Frisch-arkiv, som også tydet på at forfatteren anså sitt forfatterskap som avsluttet (Neuhaus og Holzner 2007 s. 454). Men så begynte Frisch å skrive flere bøker, tre nye bøker utgitt i 1978, 1979 og 1982, som gjorde at det måtte utgis et sjuende bind i utgaven av hans samlede verk. Tilsvarende har det vært utgitt Knut Hamsuns samlede verk før han publiserte *Paa gjengrodde stier* (1949), og dessuten uten hans ungdomsverk før *Sult*.

Mange samlede verk blir utgitt i forbindelse med en forfatters jubileum, 100 år siden hennes/hans fødsel, 150 år siden vedkommende døde e.l. Eventyreren og oppdageren Helge Ingstad hadde 100-årsjubileum i 1999, og Gyldendal ga samme år ut hans samlede verk i åtte bind for å markere jubileet. Men noen ganger er det bare de første bindene i utgaven som kommer ut i jubileumsåret, resten blir utgitt senere.

“Til Knut Hamsuns 150-års fødselsdag, 4. august 2009, utkom hans samlede verker i ny og sterkt utvidet utgave i 27 praktbind. For første gang er det snakk om en virkelig samlet utgave. Her har mengder av stoff som ikke tidligere har vært å finne i bokform, blitt inkludert: sakprosa, ungdomsverker, dikt og foredrag. Totalt blir verket om lag 30% større enn tidligere utgaver. Denne nye utgaven er redigert av Hamsunekspert Lars Frode Larsen, som også har foretatt en varsom modernisering av språket sammen med Tor Guttu. Den prisbelønte bokkunstneren Aud Gloppen har designet verket og billedkunstneren Mari Slaattelid har laget den unike omslagskunsten.” (<http://www.gyldendal.no/Skjoennlitteratur/Romaner-og-noveller/Klassisk-litteratur/Samlede-verker-1-27-eske-1>; lesedato 05.04.16)

“Etter 50 års trofast tjeneste er tiden nå moden for å la 1954-56-utgaven få avløsning. “Nye Hamsun Samlede” (NHS) fremstår som den første virkelig samlede utgave av dikterens verker der også ungdomsdiktningen og sakprosaen, inkludert foredrag og artikler, er med – i tillegg til mange nye dikt og noveller. I alt er det blitt 27 bind. I forrige samlede ble språket forsøkt modernisert, men ikke

uten at det resulterte i en del inkonsekvenser og tilfeldigheter. I de siste 50 år har språkutviklingen heller ikke stått stille. I NHS har man derfor funnet det riktigst – ikke minst fordi så mye nytt også skulle inkluderes – å foreta en gjennomgående revisjon av språket. Som grunnlag for arbeidet er valgt å bruke samlede verker fra 1934 – den siste utgaven av samlede som dikteren selv hadde tilsyn med og godkjente. Alle endringer er gjort i dyp respekt for forfatterens kunstneriske intensjoner, men samtidig ut fra et behov for å skape størst mulig enhet og konsekvens slik at avstanden mellom verket og nåtidsleseren kunne bli minst mulig og gjennom det sikre at fornøyelsen ved å lese Hamsun blir enda større.” (<http://rga.laboremus.ws/index.asp?id=32226>; lesedato 04.04.16)

“I 1916 lanserte Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag for første gang Knut Hamsuns “Samlede Verker” i 9 bind. Det ble en stor salgssuksess, og allerede i 1918 utkom 2. utg. (nå i 10 bind). I 1921 ble 3. utg av de samlede lansert. Bindantallet var nå øket til 12. I 1934 fant Hamsuns forlag – som i mellomtiden var blitt Gyldendal Norsk Forlag – tiden inne for en nyutgivelse av “Samlede Verker”. Denne gang ble det 16 bind i alt. Neste utgivelse kom først etter krigen, i 1954-56. Bindantallet var nå 15. I tillegg til ovennevnte utgivelser bør nevnes at noe som kunne ligne en “samlet” utgave ble utgitt allerede i 1899-1902 av Forlaget Alb. Cammermeyer som hadde kjøpt restopplagene (i materie) av de til da utgitte bøkene på P.G. Philipsens Forlag og Det nordiske Forlag og sendt disse ut under fellesvignetten “Knut Hamsuns Skrifter”. I 1907-09 utga Gyldendal “Samlede Romaner og Fortællinger”. Og Gyldendal Norsk Forlag fulgte etter i 1932 med “Samlede Romaner”. I 1944 – midt under krigen, i papirrasjoneringsens tid – maktet samme forlag å stable på bena enda en utgave av “Samlede Romaner”. Neste utgivelse kom først etter krigen, i 1954-56. Bindantallet var nå femten, og det er denne utgaven som har vært gjenoptrykt helt til i dag. Nå kommer altså en sterkt utvidet utgave i 27 bind.” (<http://rga.laboremus.ws/index.asp?id=32226>; lesedato 05.04.16)

“Historisk forelå Johan Sebastian Welhavens (1807-73) verker i fire mer eller mindre fullstendige utgaver: *Samlede Skrifter I-VIII* (1867-68), *Samlede Digterverker, Jubilæums-udgave I-VI* (1907), *Samlede Digterverker*, 3. Udg. (1921), *Samlede Digterverker I-III* (1945). Det kom et vendepunkt i 1990 med Ingard Hauges komplette utgave av J. S. Welhavens samlede verker i fem bind (Universitetsforlaget). Hauges utgave omfatter hele dikterens produksjon, og det viktigste nye materialet er de interessante brevene fra Welhavens hånd som her presenteres samlet for første gang. Ellers har Hauge ordnet det omfangsrike stoffet i en tredeling slik at dikt, prosa og brev er plassert hver for seg. Bind I og II har således undertittelen “Dikt”, bind III og IV “Prosa” og bind V “Brev”. På denne måte er det lett å finne frem i verket, noe som understrekes av en orienterende innledning og fyldige og assosiasjonsgivende kommentarer bakerst i hvert bind.” (<http://www.minervanett.no/en-stor-begavelse/>; lesedato 15.02.16)

Samlede verk kan også bestå av LP-er, CD-er, musikknoter m.m. “Det er den internasjonale Mozart-stiftelsen i komponistens hjemby Salzburg i Østerrike som har lagt ut Mozarts samlede verker. [...] “New Mozart Edition”, som antas å være den fremste samlingen av Mozarts verk. Ved siden av noter og librettoer, inneholder den også tekster og analyser av verkene. Adressen er: [dme.mozarteum.at](http://www.dme.mozarteum.at).” (<http://www.aftenbladet.no/kultur/Mozarts-samlede-pa-nettet-2193842.html>; lesedato 03.03.16) Den østerrikske komponisten Franz Schubert var “wiener og fikk byens musikkultur under huden fra tidlige skoleår. Som elev ved Wiener Stadtkonvikt kom han raskt i kontakt med orkesteret, og allerede som sekstenåring hadde han ferdig det som i dag regnes som hans første symfoni. Schuberts tidlige symfonier, nr. 1-6, omtales gjerne som ungdomsverk og har gjennom historien delvis vært forsøkt holdt tilbake. Ingen ringere enn Johannes Brahms, som redigerte den første utgaven av Schuberts samlede verk, mente eksempelvis at de var uferdige forarbeider som hørte hjemme i arkivet.” (*Morgenbladet* 13. – 19. november 2015 s. 23)

Den tyske dikteren Gerhart Hauptmann, mest kjent for sine skuespill, skrev på eposet *Den store drømmen* i flere tiår (i perioden 1914-42). Da hans samlede verk skulle utgis, skyndte han seg å fullføre teksten mest mulig, slik at den skulle komme med i den store utgivelsen. Hele denne rekken av utgivelser skulle markere dikterens 80 års fødselsdag i 1942 (Fred B. Wahr i <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19306962.1953.11786650>; lesedato 24.05.18).

Den franske 1700-tallsforfatteren Voltaires samlede verk ble fram til den franske revolusjon utgitt i 70 bind, med støtte fra blant andre den russiske tsarinaen Katarina 2. (Cresson 1958 s. 91). Voltaire var en av hennes yndlingsforfattere. En senere utgave av Voltaires samlede verk utgjør 150 bind (Couty 2000 s. 1285).

“Voltaire toyed with his texts so much that booksellers complained. As soon as they sold one edition of a work, another would appear, featuring additions and corrections by the author. Their customers protested. Some even said that they would not buy an edition of Voltaire’s complete works – and there were many, each different from the others – until he died, an event eagerly anticipated by retailers throughout the book trade.” (Darnton 2008)

Det tyske forlaget Deutscher Taschenbuch Verlag har gitt ut Johann Wolfgang von Goethes samlede verker i 143 bind. Denne utgaven kalles Weimar-utgaven av hans verk.

Lord Byron: The Complete Works in 13 Volumes, redigert av Peter Cochran, er et eksempel på en utgivelse med forord, kommentarer og andre paratekster. Forord forklarer ofte om tekstutvalget, dvs. hvilke tekster som har blitt inkludert eller utelatt, rommer korte forfatterbiografier o.l. I Byron-utgaven i 13 bind er det bare tatt med halvparten av de Byron-brevene som er bevart: “From a first-time reader’s perspective, the exclusion of half the letters could not be looked upon as a tragedy

since to those with no scholarly brief many of those omitted will seem dry and legalistic. [...] an edition aimed at the new reader.” (http://muse.jhu.edu/journals/byron_journal/summary/v039/39.1.heys.html; lesedato 04.03.16)

Den amerikanske professoren Micael Clarke har redigert *The Complete Works* av den engelske 1800-tallsforfatteren William Makepeace Thackeray, i 27 bind. “This edition of the Works contains all of Thackeray’s known works intended for publication, including the novels, travel books, serial and separate contributions to various periodicals, texts of lectures, and the play *The Wolves and the Lamb*. [...] All of the Works have been newly typeset for this edition. The texts have been mostly taken from the London Edition of the works (London: The Caxton Publishing Company, undated, 12 vols.). Some of the more widely available texts, chiefly the major novels, have been taken from e-texts available through Project Gutenberg, checked against and collated with the London Edition with the more inclusive version being preferred in any cases where the two texts differ. *The Wolves and the Lamb*, which is not found in the London Edition, has been based solely on a Project Gutenberg text.” (<http://www.cambridgescholars.com/the-complete-works-of-william-makepeace-thackeray-in-27-volumes-12>; lesedato 04.02.16)

Det tyske forlaget Suhrkamp har gitt ut “forbløffende mange verkutgaver – en utgivelsespolitikk der hele forfatterskapet settes i sentrum. At en forfatter som Walter Benjamin har kunnet oppleve inntil flere intellektuelle renessanser, beror i høy grad på at Suhrkamp allerede på 50-tallet satset stort og startet utgivelsen av hans samlede verk. [Forlagssjef Siegfried] Unseld var en begavet kjøpmann som klarte å få verkutgaver til å bli folkelesning. Bertolt Brechts samlede verk i 20 paperbackbind ble i sin tid en bestselger. Den dag i dag selger Brecht rundt 200.000 bøker hvert år.” (*Klassekampen* 27. februar 2016 s. 5)

Å gi ut en forfatters samlede verk i en forskningsbasert utgave kan ta mange år. Den britiske forfatteren D. H Lawrence har “et særdeles omfangsrikt forfatterskap. Den autoritative Cambridge-utgaven av hans samlede verker er foreløpig kommet i 41 bind. Denne inkluderer bl.a. 12 romaner, mer enn 50 noveller, et halvt dusin kort-romaner og like mange skuespill, ca. 1000 sider dikt, fire reisebeskrivelser og store mengder brev, litteraturkritikk og annen sakprosa.” (<http://www.blm.no/>; lesedato 21.03.16)

“Nationalupplagan av August Strindbergs Samlade Verk förenar höga vetenskapliga ambitioner med ett populärt syfte. Den vänder sig både till vanliga läsare och specialintresserade. Genom sina generösa kommentarer ger den alla möjlighet att uppleva och förstå Strindbergs verk. August Strindbergs Samlade Verk är den första moderna Strindbergsutgåvan, och den första samlingsutgåvan av Strindbergs verk som

- inneholder alle arbeidet som Strindberg fullbordade: romaner, noveller, dramer, dikter, essäer, tidningsartiklar, osv.,
- återger texterna korrekt – felaktigheter (identifierbara kriorättningar, censur-ingrepp och tryckfel) i tidigare upplagor har rättats,
- återger Strindbergs egen interpunktion,
- redogör för verkens tillkomst och mottagande,
- inneholder ord- och sakförklaringar,
- återger skönlitterära utkast.

Nationalupplagan framträder både som en textkritisk upplaga, vilken riktar sig till forskare och specialister, och som en standardupplaga, vilken tar sikte på alla Strindbergsintresserade. Redigeringen av Strindbergs texter i utgåvan bygger på nytt forskningsarbete. Det vetenskapliga syftet manifesterar sig framför allt i den textkritiska behandlingen av Strindbergs verk, vilken innebär att dessa återges så vederhäftigt som möjligt – texterna upprättas, “etableras”, med hjälp av vetenskapliga principer – och i redovisningen av varianter och utkast i en textkritisk kommentar som publiceras separat i elektronisk form. Vid redigeringen av upplagan har betydande hänsyn tagits även till de Strindbergsintresserade bland den läsande allmänheten; både införandet av nystavning i Strindbergs texter och satsningen på fylliga ordlistor i textvolymerna syftar till att åstadkomma en i bästa mening populär utgåva, som lever upp till beteckningen nationalupplaga och som gör Strindbergs verk tillgängligt för olika kategorier av läsare. Nationalupplagan representerar den största satsningen hittills i landet på en utgåva av en enskild författare. [...] Fram till 1985 utgavs upplagan på Almqvist & Wiksells Förlag, därefter har den utkommit på Norstedts. [...] Upplagan skall omfatta 72 textvolymerna i bokform och lika många separata textkritiska kommentarer i elektronisk form. Alla 72 textvolymerna har nu utgivits (december 2013) (se Textvolymerna); 55 textkritiska kommentarer har publicerats (september 2015; se Textkritiska kommentarer). Hela August Strindbergs Samlade Verk, både textvolymerna och textkritiska kommentarer, publiceras i Litteraturbanken.se.” (<http://www.strind.su.se/present.htm>; lesedato 12.02.16)

“*Henrik Ibsens skrifter* (HIS) er en historisk-kritisk utgave. Dette innebærer for det første at utgaven har som mål å presentere alt kjent skriftlig materiale fra Ibsens hånd i historisk-autentisk form, og videre at den derfor følger nærmere definerte retningslinjer og standarder for tekstkritikk og ord- og sakkomentarer. Disse standardene skiller seg fra dem som er fulgt i tidligere tekstkritiske utgaver av Ibsen. [...] Bokutgaven begrenses til å inneholde ederte hovedtekster med ord- og sakkomentarer, innledninger, tekstkritiske redegjørelser og manuskriptbeskrivelser. [...] Den elektroniske utgaven (HISe) inneholder i tillegg til alt materiale fra bokutgaven samtlige tekstkilder til de ederte tekstene, det vil si alle manuskripter og alle trykte utgaver i dikterens levetid. Tekstkildene gjengis i diplomatarisk (bokstavrett) transkripsjon. Grunntekstene (i de fleste tilfeller førstetrykkene) og manuskriptene ledsages av faksimiler der dette har vært mulig å oppdrive. Tekstkildene kan stilles opp ved siden av hverandre slik at variasjonen

mellom dem blir synlig. [...] Utgaven inneholder flere dikt og artikler som ikke tidligere har vært tilskrevet Ibsen, og en rekke nye brev som er kommet til etter Anker. Den utelater tekster som tidligere utgivere på feilaktig grunnlag har tillagt Ibsen. Definisjoner og redigering av tekstmaterialet kan også avvike i forhold til tidligere utgaver. [...] Begrunnelsen for den nye utgavens tekstetablering er resepsjonshistorisk og sosiologisk. Presentasjonen av de skjønnlitterære tekstene i HIS bygger ikke på forfatterintensjon, men sikter mot en sikrest mulig etablering av historisk-autentiske tekster i den form de hadde da de første gang møtte offentligheten og ble gjenstand for leseres og teatergjengeres resepsjon. Det er i denne form tekstene danner grunnlag for den senere virkningshistorien i form av senere tekstutgaver på originalspråket, oversettelser og teateroppføringer (jf. *Tekstkritiske retningslinjer*, pkt. 3.1). En slik resepsjonshistorisk oppfatning av tekstmaterialet preger også utgavens kommentarpraksis. Ord- og sakkommentarer skal bidra til i størst mulig grad å gjenskape den forståelseshorisont teksten ble til i og mottatt innenfor. Det innebærer at kommentarene sikter mot å gjøre våre dagers lesere mest mulig samtidige med Ibsens tekster. Slik kan kommentarene bidra til frigjørelse fra sekundære tekstforståelser som skyldes senere tiders resepsjon.” (professor Vigdis Ystad i <http://www.ibsen.uio.no/omhis.xhtml>; lesedato 26.02.16)

I 2015 ble det etablert en åpen digital utgave av Ludvig Holbergs samlede verk. “Digitaliseringen er resultat av et mangeårig dansk-norsk samarbeid mellom Universitetet i Bergen og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, og har både private og offentlig midler i ryggen. Danskene har hatt hovedansvaret for en såkalt tekstkritisk utgave av fiksjonstekstene (som komediene), mens den norske delen av redaksjonen har tatt seg av Holbergs sakprosa, der de historiske arbeidene – som utgjør over halvparten av forfatterskapet – hører hjemme. Utgangspunktet er førsteutgavene, som er transkribert for lesbarhet, med faksimileversjon tilgjengelig ved siden av. Et forskerkorps har skrevet innledninger og kommentarer. Danskene har gått særlig grundig til verks ved å kommentere nesten hvert ord i komediene, med de undervisningsmessige fordelene det har. Den norske siden har bare hatt penger til å få kommentert utvalgte deler av de historiske arbeidene så langt. Men begge sider har prioritert å oversette alle de latinske sitatene hos Holberg. Og alt er søkbart. Det betyr at det er mulig å følge utviklingen i begrepsbruk og argumentasjon gjennom forfatterskapet. [...] Åpen digitalisering er opplysning på sitt beste, en videreføring av de idealene som ble skapt nettopp på Holbergs tid. [...] Han skrev om de europeiske rikers historier, Danmarks og Norges historie, hjembyen Bergens historie, kirkehistorie, jødisk historie, han publiserte lærebøker og helte- og heltinnehistorier til både nytte og fornøyelse for et større 1700-tallspublikum. Hva vi kan få ut av disse tekstene i dag? Historieverkene regnes gjerne som en oversett og “underforsket” del av Holbergs forfatterskap, men forskningsprosjektet “Holbergs ideologier” ved Universitetet i Bergen er på god vei til å bøte på dette. Prosjektet har gått parallelt med utgivelsesarbeidet, og antologien *Historikeren Ludvig Holberg* (redigert av Jørgen Magnus Sejersted og Sebastian Olden-Jørgensen) er et av de siste produktene.” (Ellen Krefting i *Morgenbladet* 7. – 13. august 2015 s. 28)

Den tyske 1800-tallsfilosofen Friedrich Nietzsches samlede verk er tilgjengelig digitalt: “Digital Critical Edition of Nietzsche’s Works and Letters (eKGWB) [...] is the digital version of the German reference edition of Nietzsche’s works, posthumous fragments, and correspondence edited by Giorgio Colli and Mazzino Montinari [...] The digitized text of the eKGWB was proofread against the printed edition. It is the first edition to incorporate the roughly 6,600 philological corrections previously published in various printed commentaries. These corrections are highlighted in the eKGWB, with linked citations that provide the uncorrected text of the print version. The eKGWB interface allows readers to consult, cite, and copy the text; to search the entire corpus or delimited parts of it; and to generate lists of search results with or without the surrounding text. All texts and search results can be printed. The eKGWB is encoded in XML-TEI to ensure interoperability with other text archives. The edition uses a classification system that provides each work, chapter, aphorism or fragment a unique and stable internet address. To facilitate cross-referencing between paper and digital editions, the sigla used in the URL for the eKGWB correspond to the standard abbreviations established by the Colli/Montinari print edition. [...] the eKGWB is a reliable and citable source for academic research.” (<http://www.nietzschesource.org/documentation/en/eKGWB.html>; lesedato 08.03.16)

Dikteren Vilhelm Krag “ville gjerne gi ut sine samlede skrifter i ti bind, og brukte hele tre år på å drøfte utvalg og størrelse med forlaget. [Forleggeren] William Nygaard ville imidlertid bare gi ut et lite utvalg, i fire bind, og slik ble det. Men Krag fikk rett i sin frykt for at hans andre bøker da ville forsvinne ut av syne og bli glemt: Både i antikvariat og i henvisninger hos litteraturforskere blir *Skrifter. I-IV* i dag ofte omtalt som Krags samlede verker.” (*Bokvennen* nr. 1 i 2003 s. 44)

“Som den første nålevende amerikanske forfatteren har Philip Roth fått utgitt sine samlede verk i den prestisjetunge og vakkert utformede Library of America-serien.” (*Morgenbladet* 5. – 11. januar 2018 s. 46)

“Bøker er ikke lenger noe man dekorerer hjemmene sine med, og “Samlede verk” og Grimberg [en verdenshistorie i mange bind] er definitivt faset ut av stuen.” (Audun Vinger i *Dagens Næringsliv* 28. august 2014 s. 70)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>